

A LAKATOS DEMETER EGYESÜLETRŐL

Hivatalosan, a bírósági bejegyzés dátumát tekintve 1990. szeptember 27-én jött létre a *Lakatos Demeter Egyesület*, de a szervezésével kapcsolatos előzményeket is ide számítva, legalább félévvel korábbra tehető megszületése.

Tulajdonképpen mikor kezdődik egy szervezet élete?

Amikor az alapítók elkezdnek gondolkodni a létrehozásán? Vagy amikor valakiben megszületik a gondolat, hogy létre kellene hozni? Vagy talán amikor néhányan már létrehozták volna, de a körülmények megghiúsították próbálkozásukat?

Ha ez utóbbi kritériumot vennénk alapul, akkor vagy 20 évvel korábbra kell visszaillesztanunk, az 1960-as évek végére. Akkoriban ugyanis néhányunk kezdeményezése nyomán, de főként Domokos Pál Péter ösztönzésére egyre többen látogattak Moldvába, a csángók közé. Az 1970-es évek elejére már talán száznál is többen voltunk, akik megfordultunk a moldvai magyaroknál, jó néhányan pedig rendszeresen jártunk az egykori Etelközbe. 1974-ben merült fel először a gondolat, hogy össze kellene gyűlnünk, hogy kicseréljük tapasztalatainkat, s összehangoljuk a csángók között folytatott tevékenységünket. Száznál több meghívólevelet küldtünk ki, s több mint hetvenen jöttünk össze az érdi művelődési otthonban. Ott volt közöttünk Domokos Pál Péter is. Ki-ki elmondta Moldvába járásának indítékait, a csángók körében végzett megfigyeléseit. Beszéltünk arról, hogy fontos lenne: ne csak nézelődni járjunk Moldvába, de gyűjtsünk is valamit, persze nem elsősorban tárgyakat, hanem ismeretanyagot, ehhez ott voltak a Néprajzi Múzeum útmutatói, kérdőívei. Szóba került, hogy ha tárgyakat, viseleteket, szőtteket, varrottast hoz valaki, ne adja el bárhol, előbb ajánlja fel megvételre a Néprajzi Múzeumnak. Fölmerült továbbá: létre kellene hozni – az eladott csángó néprajzi tárgyak árából, csángókkal foglalkozó publikációk honoráriumából, s egyéb forrásokból – egy olyan alapot, amiből az esetleg Magyarországra látogató csángó ismerőseinknek, vagy az otthonmaradottaknak, némi támogatást, segítséget adhatnánk. Elsősorban azért, hogy segítsünk rajtuk, továbbá, hogy érezzék: gondolunk rájuk, és hogy ezt azért kapják, mert magyaroknak tekintjük őket.

Ebből akkor nem lett semmi! A rendőrség néhány nap múltán berendelt néhányunkat a Gyorskocsi utcába, kihallgatások, fenyegetések következtek. Ceausescu diktatúrája idején ugyanis a román hatóságok az erdélyi és a magyarországi magyaroknak egyaránt megtiltották, hogy fölkeressék a csángó falvakat. De a csángókkal való foglalkozás, a velük való törődés gondolata, s az értük való tenni akarás *szervezett összefogásának szándéka* – azt hiszem, nem tévedek – azon az érdi találkozáson született meg 1974-ben.

Csak éppen 16 esztendő kellett várnunk a megfelelő alkalomra.

A Lakatos Demeter Egyesület megalakítása

Ez alatt a másfél évtized alatt tovább növekedett a moldvai magyarok iránti érdeklődés. Egyre többen, főleg fiatalok jártak Moldvába, vállalva a román – és gyakran a magyar – rendőrség zaklatásait. A csángók közé járás, a moldvai magyarokról szóló előadásokon, kulturális rendezvényeken való részvétel *a nemzeti ellenállás egyik konkrét, egyre többek által vállalt formájává vált*. Így aztán nem volt különösebben nehéz dolgunk, amikor 1990 elején néhányan összeültünk, s arról beszélgettünk, hogy létre kellene hozni egy szervezetet a moldvai csángók iránt különböző – néprajzi, nyelvészeti, népzenei, történelmi, nemzetpolitikai stb. – okokból, vagy pusztán természetes kíváncsiságból érdeklődő emberek összefogására. Igaz, nem sok gyakorlatunk volt a civil szervezetek alakítása terén, de körülbelül tudtuk, hogy mit akarunk, s ami fő, megvolt az 1974-ben összehívottak listája.

1990 tavaszán már folytak a szervezés előkészületei. Tisztáztuk, hogy a különböző csángó népcsoportok (moldvai-, hétfalusi-, dévai-, gyimesi-) közül gyakorlatilag kizárólag *a moldvai csángókkal* foglalkozunk. A többiekkel csak annyiban, amennyire történelmileg, etnikailag kapcsolódnak a moldvaiakkal, illetve olyan érdeklődést mutatunk irántuk, mint *minden kisebbségi téma* iránt.

Meghatároztuk a létrehozandó Egyesület alapvető célkitűzéseit. Éspedig:

– A moldvai csángómagyarok történelmével, néprajzával foglalkozók tevékenységének összehangolása, munkájuk segítése.

– A moldvai csángómagyarok művelődési értékeinek, társadalmi és politikai helyzetének minél szélesebb körben való megismertetése.

– A moldvai csángókkal való kulturális, vallási és emberi kapcsolatok elősegítése.

A *Lakatos Demeter* csángó költő (1911–1974) nevét viselő *Egyesület* alakuló ülésére 1990. július 18-án került sor, az Agrárgazdasági Kutató Intézet tanácstermében (Bp. IX. Zsil u. 3-5.). A jelenlévő 13 személy egyhangúlag elfogadta az Alapszabályt, kinyilvánította készségét az Egyesület megalapítására, és a munkájában való részvételre. Elhatároztuk, hogy a tisztségviselőket csak a bírósági bejegyzést követően, a potenciális tagság számottevő részének belépése után választjuk meg. Addig az alapító tagok közül *Dózsa Tamás*, *Halász Péter* és *Sinkó Veronika* képviselik az Egyesületet, és intézik az ügyeket. Gyakorlatlanságunkat mutatta, hogy a bejegyzés iránti kérelmünket a Fővárosi Bíróság már augusztus 7-én visszaküldte hiánypótlásra. Kiderült ugyanis, hogy előbb meg kell választani az ügyintéző és képviselői szerveket és személyeket. Ezért 1990. szeptember 12-re újabb közgyűlést hívtunk össze, ahol aztán „annak rendje és módja szerint” megválasztottuk az Egyesület tisztségviselőit.

Eszerint: örökös tiszteletbeli elnök: *Domokos Pál Péter*; elnök: *Benda Kálmán* (történész, a Ráday Gyűjtemény igazgatója); titkár: *Halász Péter* (tud. főmunkatárs, a Honismeret szerkesztője); az ellenőrző bizottság: *Jáki Sándor* Teodóz bencés tanár (elnök), *Debrőczy Zoltán* (szakmunkás), *Sinkó Veronika* (képzőművész); a vezetőség: *Atzél Endre*, *Barna Gábor*, *Csoma Gergely*, *Dózsa Tamás*, *Kóka Rozália*, *Laczkó Mihály*, *Vincze Árpád*. A Fővárosi Bíróság 1990. szeptember 27-én 6. Pk. 63 620/2. számon jegyezte be a Lakatos Demeter Egyesületet.

Szervezetünk természetesen nem elődök és nem társak nélkül való szervezet. Elődjének vallja az 1861-ben hasonló feladatokra alakult *Szent László Társulatot*, amely céljaul tűzte ki az akkori Magyarország területén kívül, elsősorban a Moldvában és Bukovinában élő magyarok segítségét és gondozását. Ugyanakkor kezdettől fogva testvérszervezetünknek tekintettük a sepsiszentgyörgyi – 1996-tól bákói – székhellyel működő *Moldvai Csángó Magyarok Szervezetét*. Együttműködünk továbbá azokkal a hazai szervezetekkel, amelyek – részben vagy egészen – a szomszédos országokban élő magyarokért tenni akarókat fogják össze.

Zászlóbontás

Ha az éppen csak megalakult Lakatos Demeter Egyesület élén nem állt volna két közismert, nemzeti elkötelezettségű személyiség, nehezebb lett volna az indulás. Nagy szerencsénk, hogy *Domokos Pál Péter* örökös tiszteletbeli elnökünk és *Benda Kálmán* elnökünk a korábbi évtizedekben a nemzeti ellenállás két olyan jelképpé vált személyisége volt, akik szakmai, emberi és politikai tekintetben egyaránt hitelesítették Egyesületünket.

Tiszteletbeli elnökünk kilencvenedik születésnapja alkalmából 1992. március 2-án a Magyar Néprajzi Társasággal közösen *egész napos tanácskozást* szerveztünk a moldvai magyarok történelméről, néprajzáról, mai sorsáról. A budapesti Ráday Gyűjtemény Dísztermében rendezett ünnepi ülésen mintegy háromszázan vettek részt. Húsznál több előadás hangzott el, a termet a pusztinai Szócs Anna szöttesei, Csoma Gergely színes fényképfelvételei díszítették. Faragó Laura és egyházaskozári csángó asszonyok énekszóval köszöntötték Domokos Pál Pétert, s a két szervezet nevében Balassa Iván méltatta őt. Ezen a rendezvényen szólunk először széles körben a néhány hónapja megalakult Lakatos Demeter Egyesületről, célkitűzéseiről, ez volt első jelentős tagtaborzásunk is.

Egyesületünk első esztendejének egyik legemlékezetesebb eseménye a II. János Pál pápa magyarországi látogatása alkalmából ideérkező, *több mint ezer moldvai csángó programjának megszervezése* volt. E páratlan teljesítmény méltatásakor elsősorban két tagtársunk nevét kell kiemelnünk: *Atzél Endre* és *Némethi Gáborné* vállalta az ezernyi csángó utaztatásával, ellátásával, programjaik lebonyolításával kapcsolatos teendők oroszán részét. A csángók magyarországi látogatásának kiemelkedő eseménye volt az esztergomi hajókirándulás, a gellérthegyi

Sziklakápolnában számukra tartott mise, az Országház belsejének megtekintése, a Szent István Bazilikában celebrált „csángó mise”. Felemelő, torkot szorító, szívet dobbantó események voltak ezek. De leginkább talán az, mikor az ezernyi, hagyományos viseletbe öltözött csángó, kereszt alatt, méltóságteljesen végigvonult a Belvárosi templomtól a Duna parton a Bazilikához. Akárcsak a csíksomlyói búcsún, úgy vonultak, régi magyar egyházi dalokat énekelve a tarkainges csángó lányok, asszonyok, és a fehér ünneplőbe öltözött férfiak. Az autók, autóbuszok leálltak, a járókelők szájátva nézték a csodálatos látványt: ezer csángó vonul a magyar főváros utcáin, hogy misét hallgasson Szent István király Bazilikájában. Ott pedig Domokos Pál Péter várta őket, a csángók legendás hírű „vándorapostola”, akit úgy tartottak számon a moldvai falvakban, mint ahogy egykor Mátyás királyról beszélhetett a nép. Ott várta őket székely harisnyásan, csizmában, fekete atillában. Beszélt hozzájuk az az ember, akitől oly sokszor kérdezték tőlem Moldvában: él-e még, ugye nem igaz, hogy meghalt? Szellemei fejedelem és választott népe nem találkozhatott volna méltóbb helyen és időben, mint a Szentatya látogatására érkezett csángók és Domokos Pál Péter, Szent István oltárképről letekintő alakja előtt.

A templomban alapító tagunk, *Jáki Sándor Teodóz* bencés pap-tanár, valamint a lujzikalagari születésű *Horváth Antal* esperes celebrált számukra misét. Amióta világ a világ, soha, még a Millennium idején sem járt ennyi moldvai magyar Budapesten, nemhogy számukra, szolgáltató misét hallgathattak volna! Végül pedig a legnagyobb esemény: a Hősök terén a Pápával való találkozás, ahol is a csángók képviselői átadták a Szentatynak aján-dékukat és kérésüket: engedélyezze, hogy moldvai katolikus templomokban a csángók anyanyelvükön is imádkozhassanak, gyónhassanak, és hallgathassák Isten igéjét.

A Lakatos Demeter Egyesület erre az alkalomra megjelentette *A Magyar Szentek* című füzetecskét, Egyesületünk két alapító tagjának – *Barna Gábor* néprajzkutató és *Jáki Teodóz* bencés tanár – munkáját. Elkészítettünk *több száz előnyomott falvédőt*, amit kiosztottunk a pápa látogatására érkező csángó asszonyok között. A falvédőt *Sinkó Veronika* képzőművész tervezte, a kép a csíksomlyói *Madonnát* ábrázolja, szövege pedig: *Üdvözlégy Mária, Tengernek csillaga*. Az volt a célunk, hogy ezen, és egy másik, *Szent Lászlót ábrázoló falvédőn* minél több moldvai csángó házban legyen, bár ennyi magyar szöveg.

Bekövetkezett szomorú esemény is. 1991. augusztus végén pusztító árvíz sújtott több moldvai települést, azon belül néhány csángó falut is. A Lakitelek Alapítvány *jó-tékony célú labdarúgó mérkőzést* szervezett az árvízkárosultak és a délvidéki menekültek javára, s ennek *szervezésében* Egyesületünk is tevékeny részt vállalt. A bevétel és az adomány a Máltai Szeretetszolgálaton keresztül jutott el a rászorulókhöz. De az összegyűlt anyagiakon kívül, igen nagy nyereség volt a jó hangulat. A lézpedi és az egyházaskozári csángókból álló focicsapat pompás mérkőzést

játszott először a margitszigeti ifjúsági stadionban, másnap Egyházaskozáron, majd egy hónap múlva Lészpeden. Egyesületünk anyagiakkal segítette az egyházaskozáriak Moldvába utazását.

Az „aprómunka”

Egyesületünknek kezdetben az volt a legfőbb gyöngeje, hogy csak kevéssé tudtuk a tagokat bevonni a mindennapok munkájába. Ránk is jellemző volt a civil szervezetek közismert gyermekbetegsége, amikor is hiába a több száz fős tagság, ha mindenki attól a néhány vezetőségbe került embertől várja a feladatok kitalálását és megvalósítását. Ebben nyilvánvalóan elsősorban a vezetőség a hibás, de hát egy demokratikus elvek szerint működő szervezetben nem lehet csak úgy „kiosztani” a munkát. Inkább úgy kellene működnie a szervezetnek, hogy mindenki megtalálja a maga helyét a közösségen belüli munkamegosztásban. Erre törekedtünk, de hát az egyesületi életet is tanulnunk kellett, s lehet, hogy ezt már majd csak az utánunk jövő nemzedék fogja igazán jól megvalósítani.

Már az első esztendőben hozzákezdünk, hogy a Művelődési és Közoktatási Minisztérium által bizonyára jó szándékkal, de meglehetősen tájékozatlanul és ötletszerűen Magyarországra hozott, és a *Nemzetközi Előkészítő Intézetben elhelyezett moldvai csángó diákokkal felvegyük a kapcsolatot, és segítsünk nekik tanulni, beilleszkedni. Tanárt és tanulót egyaránt segíteni kellett, s ebben a munkában a Lakatos Demeter Egyesület tagjai tőlük telhetően kivették a részüket. Ezen kívül könyvekkel, ruhaszállítmányokkal, diavetítővel segítettük az Erdélyben, elsősorban a Csíkszeredán tanuló csángó diákokat.*

Pályázatokat, énekes és szavaló vetélkedőket írtunk ki a Magyarországon és Erdélyben tanuló csángó és a moldvai magyarok kultúrája iránt érdeklődő diákok számára.

1992 őszétől rendszeresen megtartjuk az Egyesület havonkénti előadásait. Ezzel alkalmat teremtünk tagjaink rendszeres és tartalmas találkozására, a csángókkal kapcsolatos ismeretek terjesztésére, jeles csángó kutatók megszólaltatására, valamint az Egyesület ügyes-bajos dolgainak megbeszélésére.

Terjesztjük a korábban Csángó Újság, később Moldvai Magyarság címmel havonként megjelenő újságot.

Segítjük az 1945 óta Egyházaskozáron és Szárászon élő egykori és a mai moldvai csángók kapcsolatának létrejöttét és fennmaradását.

Hozzájárulunk, hogy a moldvai csángók minél nagyobb számban eljuthassanak a kácsikai búcsúra, s ott anyanyelvű vallásgyakorlatban részesülhessenek.

Vándoroltatjuk az országban – és a Felvidéken – a *Moldvai csángók évszázadai* című kiállításunkat.

Segítjük tagjainkat, hogy nyaranta anyanyelvű írást és olvasást tanító tábort szervezhessenek Moldvában csángó fiatalok számára.

Ezek esztendőről esztendőre jelentkező feladatok vol-

tak, amiknek nem csak a csángók érdekeinek szolgálatában, de az Egyesület közösségének összetartásában is megvolt a jelentőségük. Fontos továbbá, hogy tagjaink tevékenyebb része mindezt úgy valósította meg, hogy jórészt mindenki folytatott a csángók körében valamilyen „maga választotta”, tehát rendszerint egyéni kezdeményezéssel kialakított tevékenységet; s emellett teljesítette a Lakatos Demeter Egyesület keretei között vállalt, jórészt közösségi erőfeszítéssel megvalósított feladatot.

Egyesületünk életének jelentős eseményei

1992 februárjában gyászoltunk. Tiszteletbeli elnökünket, a 91 esztendő korában meghalt *Domokos Pál Pétert kísértük utolsó útjára*. A Lakatos Demeter Egyesület segítséget nyújtott a családnak a temetéssel kapcsolatos teendőikben. Koszorút helyeztünk el tiszteletbeli elnökünk sírján, és az Egyesület titkára is beszélt a ravatálnál. Domokos Pál Péter nem érthette meg élete egyik utolsó nagy kezdeményezése, *Lakatos Demeter verseskötete* megjelenését. Csak 1992 májusában látott napvilágot a *Búcsú az ifjúságtul* című kötet, Libisch Győző szerkesztésében. A Lakatos Demeter Egyesület vállalta a könyv terjesztését, s többszáz példányt juttattunk belőle Moldvába, többek között éppen Szabófalvára, névadónk szülőfalujába. Magyarországon Győrben és Budapesten szervezett találkozón mutattuk be a kötetet, és ismertettük Lakatos Demeter emberi értékeit és művelődéstörténeti jelentőségét.

1992 pünkösdjére, a Piarista Diákszövetséggel közösen, számos lelkes ember összefogásával *zászlót készítettünk a somlyói búcsúra érkező csángók számára*. A kommunista diktatúra idején akadályozták, 1990 óta csak papjaik roszallják a csángók pünkösdi zarándoklatát. Nem is kísérik el őket Csíksomlyóra. A moldvai katolikusok kisebb-nagyobb csoportokban, vagy csak párosával, a székelly „keresztaljak” közé keveredve vesznek részt a körmenetben. A számukra készített zászló elsősorban azt a célt szolgálja, hogy ők is saját keresztjük és zászlajuk alatt, közösségben vehessenek részt a pünkösdi körmenetben és a misén. A gyönyörű zászlót Szabó Andrásné hímezte, Szűz Mária és Szent István magyar király látható rajta; tartó rúdján pedig hetven, ma is többségében magyar népeességű, moldvai település neve olvasható a rászegezett rézlemezekre vésvé.

Az 1993 februárjában a tisztújító közgyűlésen a jelölést nem vállaló Benda Kálmán helyett a tagság akaratából *Jáki Sándor Teodóz*, a győri Bencés Gimnázium tanára lett *Egyesületünk elnöke*. Teodóz atya akkor már évek óta járta Moldva katolikus, csángómagyar falvait, elsősorban a népi vallásosság emlékeit, egyházi zenei anyagot gyűjtött. Számos moldvai csángó pappal is kapcsolatot tudott létesíteni, így belülről is ismeri a csángók elrománosítására törekvő moldvai római katolikus klérus stratégiáját, és ennek emberi hátterét is.

1994 január hónapjában éves közgyűlésünkhöz kapcsolódóan *megnyitottuk Eröss J. Péter* pusztinai születésű, Sepsiszentgyörgyön élő csángó barátunk *fényképkiallítását*.

Eröss Péter azok közé az 1970-1980-as években Erdélybe került moldvai csángók közé tartozik, akik a maguk akaratából és a maguk emberségéből néhány esztendő alatt jórészt behozták azt a több nemzedéknyi elmaradást, ami- ben szülőföldjükön, velük érző tanítók és papok hiányá- ban, részük volt. Eröss Péter 1990-ben kétkezi munkás- ként lett a Csángó Újság szerkesztője, a Moldvai Csángó- magyarok Szervezetének egyik alapítója, és éveken át ve- zetője, önerőből sajátította el a fotózás technikáját és mű- vészetét. A kiállítás megnyitóján joggal hangzott tehát el, hogy miként „Lakatos Demetert az egyetlen csángó költő- ként emlegetjük, úgy Eröss J. Péterről is elmondhatjuk, hogy az egyetlen csángó fotóművész”.

Tavasszal a Györffy István Néprajzi Társaság által ki- adott Néprajzi Látóhatár 1994. 1-2. számaként, napvilá- got látott egy moldvai csángókkal foglalkozó tanulmánykötet, melynek társszerkesztője Halász Péter, s megjelenését a Lakatos Demeter Egyesület anyagilag is támogatta. En- nek, valamint a Domokos Pál Péter 90. születésnapja tiszteletére rendezett tanácskozás anyagának „Mefog vala apóm szokcor kezemtül...” című kötetben való megjelenése alkalmából a Magyar Néprajzi Társasággal és a Györffy István Néprajzi Társasággal közösen bemutatót szervez- tünk az MTA Zenetudományi Intézetének Kodály Ter- mében, ahol Gunda Béla méltatta a két csángó kiad- ványt.

Októberben Újkígyóson szerveztük meg azt a tanács- kozást, amelynek a Csángó sorskérdések nevet adtuk. Itt elsősorban nem a moldvai magyarok történelmével és néprajzával foglalkoztunk, hanem jelenlegi helyzetükkel, mai életük, mai sorsuk problémáival, továbbá a jövőjük- kel. A tanácskozás megszervezése során szorosan együtt- működünk az erdélyi Kriza János Néprajzi Társasággal. Az itt elhangzott előadások szövege később (1997) meg- jelent a Csángó Füzetek 2 kötetében.

Ebben az esztendőben több súlyos veszteség is érte a moldvai csángókkal foglalkozó kutatást, ezek közül szá- munkra volt elnökünk, Benda Kálmán halála volt a leg- fájóbb.

Az 1995-ös év elején a Domokos Pál Péter Népdal- körrel közösen továbbképző tanfolyamot rendeztünk Egy- házasközaron olyan moldvai csángók számára, akik lakó- helyükön már foglalkoztak a hagyományörzés valamilyen formájával. Moldvában ugyanis nincsenek „pávakörök”, nálunk, a valamilyen módon összeálló „együtteseknek” nincs támogatottságuk, háttérintézményük. Ott még au- tentikus módon ismerik a népdalokat, a táncokat, a nép- szokásokat, de nincs sem magyar pedagógus, sem magyar népművelő, sem magyar pap, sem más értelmiségi közöt- tük, akinek szakmai felkészültsége lehetne. Kóka Rozália és Petrás Mária, valamint az egyházasközári együttes veze- tője, Albert István vállalták a képzést, amelyre 16 csángó érkezett Moldvából. A rendezvény egyik legfontosabb feladata az volt, hogy tudatosítsuk bennük: ne engedjék értékes, archaikus kultúrájukat felhigítani, silányabb, új stílusú – különösen Magyarországról behozott – nótákkal.

A szakmai ismeretek átadásán kívül fontos közösségte- remtő alkalom is volt ez az egyházasközári összejövetel. A továbbképző tanfolyam sikerén felbuzdulva a következő esztendőben hasonló tematikával újra megrendeztük csángó fiatalok számára Szabadkígyóson.

1996 januárjában a kolozsvári Kriza János Néprajzi Társasággal közösen megszerveztük Illyefalván a csángó sorskérdésekkel foglalkozó második tanácskozást. Tagjaink közül Halász Péter, Harangozó Imre, Kóka Rozália, Lacz- kó Mihály és Petrás Mária tartott előadást, ezek egy része 1997-ben megjelent a Kriza János Társaság Évkönyvében. Ezen a találkozón bontakozott ki első ízben vita a csán- gók hiányos magyarságtudatán fennakadó, azt bizonyos fenntartásokkal kezelő, esetenként túlságosan is hangsú- lyozó kolozsvári néprajzszakos diákok, valamint a kérdést nem erről az oldalról megközelítő, a történelmi okokat inkább figyelembe vevő, esetenként az érzelmi vonatko- zásokat is vállaló emberek – László Gyula szép kifejezésé- vel az „együttérző néprajzi kutatás” hívei – között.

A Millecentenárium esztendejében Egyesületünk leg- nagyobb horderejű, tagjainktól a legtöbb munkát igénylő akciója a Moldvai magyarság évszázadai címet viselő kiállí- tás megszervezése, megrendezése és megnyitása volt. Hosszú hónapokon keresztül gyűjtöttük az anyagot, ter- vezttük és szerveztük magát a kiállítást és – nem utolsó sorban – pályáztunk, gyűjtöttük rá a pénzt. A Magyarok Világszövetségének (akkori) Székházában, a Sesselweis utcában kaptunk méltó helyet a kiállításra. Július 11-én Csoóri Sándor, a Szövetség elnöke köszöntötte az egybe- gyűlteket. Andrásfalvy Bertalan, a Magyar Néprajzi Társa- ság elnöke nyitotta meg a kiállítást, a diószéni születésű Petrás Mária csángó népdalokat énekelt. A kiállításon a moldvai csángók múltját bemutató írásos és archív felvé- telekből álló dokumentumanyag, Csoma Gergely moldvai népeletet ábrázoló színes fényképei, Szócs Anna szöttesei, valamint csángó viselet, famunkák, cserepek, írott tojá- sok, vesszőből készült kasok voltak láthatók. Itt augusztus 10-ig volt megtekinthető a gyűjtemény, majd pedig elin- dítottuk az országban, hogy vándorkiállítás formájában ter- jessze a moldvai magyarokra vonatkozó történelmi és néprajzi ismereteket.

1996-ban emlékeztünk a csángómagyarok nagy kuta- tója, Egyesületünk tiszteletbeli elnöke, Domokos Pál Péter születése 95. évfordulójára. Az évfordulóhoz kapcsolódó rendezvények közül legnagyobb szabású a Csíksomlyón felállított Domokos Pál Péter szobor felavatása volt, amely- nek előzetes szervezőmunkáiból Egyesületünk alaposan kivette a részét. A Baranya megyei Szárászon, ahol Do- mokos Pál Péter 1948 és 1951 között élt és dolgozott a Magyarországra települt csángók között, az egykori lakó- háza falán az önkormányzat emléktáblát helyezett el. Ezt az emléktáblát júliusban egyesületünk nevében Halász Péter avatta fel. Anyagi támogatással is hozzájárultunk létesíté- séhez. A Lakatos Demeter Egyesület július 21-én ünnepi emlékülést tartott Domokos Pál Péter születése 95. évfordu- lójának emlékére. Elnökünk, Jáki Sándor Teodóz emléke-

zett a csángók nagy kutatójára. *Jankó Gabriella*, *Petrás Mária*, *Laczkó Mihály*, valamint *Lovász Irén* Domokos Pál Péter által gyűjtött népdalokat énekelt, a Zurgó Együttes csángó népzenei játszott, végül megtekintettük *Lengyel Gyula–Orbán Ágnes–Halász Péter: Domokos Pál Péter nyomában* című filmjét. Július 14-én avattuk fel a Farkasréti temetőben *Domokos Pál Péter síremlékét*. A *Csoma Gergely* szobrászművész által készített emlékkeresztet *Jáki Sándor Teodóz*, Egyesületünk elnöke szentelte fel, *dr. Andrásfalvy Bertalan*, a Magyar Néprajzi Társaság elnöke mondott emlékbeszédet, majd az érdi Bukovinai Székely asszonykórus és *Petrás Mária* énekelt.

1997-ben a Moldvában született Laczkó Mihály alapító tagunk szervezte, és Egyesületünk anyagilag támogatta azt a július elején megvalósult *emlékutat*, melynek keretében az 1946-ban Lábnyikból Magyarországra települt csángók küldöttsége fölkereste egykori szülőfaluját. Ott a temetőben kétnyelvű emléktábla felállításával, magyar nyelven is bemutatott miseszolgálattal, valamint a rokoni kapcsolatok felelevenítésével és megerősítésével emlékeztek az 50 évvel ezelőtti eseményre.

Az 1998. esztendő közepére *elkészült a harang*, amit Egyesületünk öntetett az *Egyházasközárón élő csángók által jelentős közösségi összefogással épített új templom számára*. Felirata: „*Oh, Szent István, dicséretessél. Ajándékozta a Lakatos Demeter Egyesület, 1998.*” A harangot az új templom búcsúja alkalmával szentelte fel Mayer Mihály pécsi püspök. Együtt örülhettünk az egyházasközári katolikusokkal, hogy ezzel a harangszenteléssel annyi nehézség és gáncsoskodás ellenére sikerült befejezni a templomépítést, és megvalósult a csaknem ötven esztendeje Magyarországra került moldvai csángók nagy elhatározása.

Ebben az esztendőben Egyesületünk eredményesen segítette a Moldvában élő csángómagyarok önszerveződését és érdekérvényesítési tevékenységét. Örömdetesen megélné a Bákóban székelő, Moldvai Csángó Magyarok Szervezetének tevékenysége, különösen annak klézsei csoportja tett jelentős lépéseket annak érdekében, hogy a Romániában érvényben lévő oktatási törvény lehetőségei szerint minél többen kérjék: gyermekeik fakultatív módon, heti meghatározott óraszámában, anyanyelvüket is tanulhassák az iskolában. Nagy előrehaladás ez a csángók öntudatosodása útján, még akkor is, ha a Román Állam, a helyi nacionalista erők ellenében, pillanatnyilag még képtelenek érvényt szerezni saját törvényeiknek. Egyesületünk szakmai tanácsokkal segítette a klézsei szervezet érdekképviselői munkáját.

1999-ben a Lakatos Demeter Egyesület tevékenysége jelentős mértékben kibővült. Bekapcsolódtunk az *Európa Parlamentnek* a moldvai magyarság emberjogi helyzetét felmérő, jogaik érvényesülését szolgáló munkájába. Július hónapban *Csoma Gergely* és *Halász Péter* részt vett annak az útnak az előkészítésében és megszervezésében, amelynek során a *Parlament két – Tytti Isohookana Asummaa* finnországi és *Komlóssy József* svájci – tagja *Moldvába látogatott*, ott találkozott a Moldvai Csángó Magyarok Szer-

vezetének vezetőivel, valamint a moldvai csángók anyanyelvű oktatásáért felelős román közigazgatás Bákó megyei illetékeseivel. A Moldvában tapasztalt helyzetről jelentés készült az Európa Parlament számára, háttéranyagának kimunkálásában a Lakatos Demeter Egyesület jelentős részt vállalt. Összeállítást készítettünk azon román történészek írásaiból, akik elfogulatlanul tudományos alapokról foglalkoztak a moldvai csángók magyarságával. Ezeket az anyagokat román és magyar nyelven, valamint angol nyelvre is lefordíttatva eljuttattuk az Európai Parlament képviselőinek, valamint – további felhasználásra – a Moldvai Csángó Magyarok Bákóban székelő Szervezetének.

Szeptember elején Egyesületünk közreműködött abban, hogy a *Duna Televízió vezetősége* eljusson Moldvába, és ott *találkozhasson a Moldvai Csángó Magyarok Szervezete vezetőivel*, valamint hat olyan csángó település lakosságával (Lujzikalagar, Pusztina, Lészped, Klézse, Somoska, Trunk), ahol nézik, vagy legalábbis szívesen néznék a Duna Televízió műsorát. A találkozások eredményeként a Duna Televízióért Alapítvány felajánlotta támogatását új parabola-antennák beszerzéséhez, s hamarosan 80 parabola jutott el négy csángó településre.

November 12-14-én az Ipolyi Arnold Népfőiskolával és a szamosújvári Téka Egyesülettel közösen tanácskozást szerveztünk Szamosújváron a *moldvai csángók textilkultúrájáról*. Északi csángó falvakból (Jugán, Kelgyeszt) négy csángó asszonyt hoztunk ki Szamosújvárra, ahol bemutatták hagyományos szövés technikájukat és szőttéseiket. Emellett előadások hangzottak el a csángó sorskérdésekről, a textilkultúráról, a díszítőművészetről.

2000-ben Egyesületünk civil szervezetként egyre több szerepet kapott a moldvai csángók sorsával kapcsolatos kormányzati feladatvállalás során kialakuló munkamegosztásban. Komoly sikernek könyvelhetjük el továbbá, hogy a társadalmi szervezetek számára felajánlható, az adó 1 %-át jelentő összegekből 106 505 Ft-hoz jutottunk, ami a korábbi évekhez képest Egyesületünk társadalmi elismertségének növekedését jelenti.

2000. január 26-án Egyesületünk több tagja részt vett a Határon túli Magyarok Hivatalában rendezett tanácskozáson, amelynek témája „*A moldvai csángók anyanyelvű vallásgyakorlatának lehetőségei és akadályai*” volt. A tanácskozás vitaanyagát *Halász Péter* készítette, s a Moldvai Magyarország 2000. novemberi számában meg is jelent. Február 4-én *tudományos ülésen emlékeztünk* első elnökünkre, *Benda Kálmánra*. A tanácskozásra a Magyarok Háza Dísztermében került sor, előadást tartott *Ferenczi István, Halász Péter, Jáki Sándor Teodóz, Tóth István György*. Csángó népdalokat énekelt *Petrás Mária* és *dr. Laczkó Mihály*.

2000-ben Egyesületünk tagjai tevékenyen részt vettek az *Európa Parlament Kulturális Bizottságának tájékoztatásában*. A Parlament egyre komolyabb érdeklődést tanúsít a moldvai csángómagyarok emberjogi helyzetére iránt. Moldvai útjaik szakmai előkészítéséhez, jelentéseik háttéranyagainak összeállításához számottevő segítséget

tudtunk nyújtani. A pusztinai Nyisztor Ilona, és néhány csángó zenész nyári, finnországi szerepléséhez angol nyelvű szóróanyagot készítettünk, amelyben színes képekkel illusztrálva röviden megjelentettük a moldvai magyarok történelmét, hagyományos műveltségük értékeit, s jelenlegi helyzetük főbb jellemzőit. A szórólapot az Európa Parlament moldvai csángókkal foglalkozó személyiségeihez is eljuttattuk.

Június 23-án Egyesületünk szakmai megbeszélést szervezett a moldvai csángók Magyarországra, illetve Erdélybe való telepítéséről, illetve Erdélybe és Magyarországra való telepedésük különböző módú támogatásának szükségességéről és lehetőségeiről. A téma megbeszélésére erdélyi magyar papok kezdeményezésére került sor. A mintegy 20 hazai és erdélyi szakember részvételével tartott egész napos tanácskozás eredményeként emlékeztetőt fogalmaztunk, melynek szövegét a résztvevőkkel ismételtlen egyeztetjük, végül megfogalmaztuk a témával kapcsolatos álláspontot, mely szerint a moldvai magyarok Erdélybe vagy Magyarországra telepítésének nincsenek meg sem a személyi, sem a gazdasági-társadalmi feltételei, de a spontán áttelepülési folyamatokat minden eszközzel segíteni kell.

Október 29. és november 3. között húsz, Gyimesfelsőlokon, az Árpád-házi Szent Erzsébet Líceumban tanuló csángó diákot hoztunk el autóbusszal Magyarországra, milleniumi zárandoklatra. Több helyszínen, Budapesten, Esztergomban és Székesfehérvárott zárandokoltak el az ezeréves államiság és Szent István királlyá koronázása helyszíneire. Egyházasközárón találkoztak az 1940-es években Magyarországra telepedett, mintegy száz moldvai csángó leszármazottaival.

December első hetében bekapcsolódtunk a Bákóban székelő, Moldvai Csángó Magyarok Szervezete által kezdeményezett és Erdély több helyszínén megszervezett Csángó Napok rendezvénysorozatba. Úgy is, hogy vezetőségünk két tagja, Bolváry Gyula és Csoma Gergely képviselte Egyesületünket Nagyváradon, a rendezvénysorozat egyik színhelyén, és úgy is, hogy a Lakatos Demeter Egyesület december 6-án *A csángók az Európa Parlament napirendjén* címmel beszélgetést szervezett Budapesten.

A 2001. esztendőnek ma még csak a dérekán vagyunk, de ez az év különösen jelentős mindnyájunk számára, hiszen a moldvai csángók „vándorapostolának”, Örökös Tiszteletbeli Elnökünknek, Domokos Pál Péternek születése századik évfordulójára emlékezünk. Ez számos feladatot ad, s számos lehetőséget is arra, hogy a moldvai magyarokra irányítsuk a közvélemény figyelmét.

A Magyar Néprajzi Társasággal és az Erdélyi Szövetséggel közösen április 11-én a Magyarok Házában megrendeztük a Domokos Pál Péter évfordulójának szentelt Emlékülést. A rendezvény súlyát növelte, hogy előtte nyitotta meg a dr. Kós Károly néprajzi témájú rajzaiból rendezett kiállítást Székelyhídi Ágoston, az Erdélyi Szövetség elnöke. Az Emlékülésen Halász Péter, Andrásfalvy Bertalan, Al-

mási István, Szócs János, Kónya Ádám, Albert István és Jáki Teodóz tartott előadást, énekszóval közreműködött Petrács Mária és dr. Laczkó Mihály.

A moldvai magyarok iránti érdeklődés növekedését jelzi, hogy az utóbbi hónapokban három csángó témájú könyv is megjelent. Ezek bemutatásában a Lakatos Demeter Egyesület jelentős szerepet vállalt. A Hargita Kiadóhivatalnál látott napvilágot a klézsei Duma-István András *En országom Moldova* című verseskötete, amit március 19-én mutattunk be a Magyar Írószövetség Bajza utcai székházában. Május 15-én a Magyarok Világszövetsége Szent László Akadémiájával közösen mutattuk be a Magyarok Házában Csoma Gergely Varázslások és gyógyítások a moldvai csángómagyaroknál című fotóalbumát, amit Halász Péter és Turcsány Péter ismertetett, csángó népdalokat Petrács Mária énekelt. Három nappal később, a Litea Könyvesbolttal közös szervezésben Harangozó Imre „Ott hul éltek vala a magyarok...” című, az észak-moldvai magyarság népi emlékezetének kincsestárából készített válogatásának kötetét ismertettük meg a közönséggel, Erdélyi Zsuzsanna szakszerű bemutatójával. Itt a diószéni születésű Cimpu Tatjana énekelt.

2001 júniusának végén pedig, Domokos Pál Péter születésének századik évfordulóján, több szervezet – a XI. kerületi önkormányzat, az Erdélyi Szövetség és a Magyar Néprajzi Társaság – támogatásával emléktáblát helyezünk el egykori lakóháza falán. A tábla Csoma Gergely szobrászművész alkotása.

Néhány tanulság a Lakatos Demeter Egyesület történetének végére. Mint minden civil szervezet ez az Egyesület is igen sok, máskülönben elvesző, vagy elszunnyadó energiát tudott mozgósítani. Tagjainknak körülbelül negyede-harmada vállalt (vállal) valamilyen formában aktív munkát, és egytizedük keményen dolgozott.

Egyesületünk nagy tanulsága, hogy a civil szférában egyetlen szervezet önmagában, csak igen korlátozottan képes vállalt feladatainak megvalósítására. A Lakatos Demeter Egyesület szinte minden jelentősebb akcióját más szervezettel, szervezetekkel összefogva, az anyagi, a szellemi, esetenként fizikai erőket egyesítve tudta megvalósítani.

Az elmúlt tizenegy esztendő alatt igen sok pályázatot készítettünk, s ezeknek nagyobbik felével nyertünk is.

Rendkívül fontosnak tartom, hogy Egyesületünk távol tudta és tudja magát tartani a napi politikai csatározásoktól. Úgy gondoljuk, hogy éppen elegendő a munkánkban annyi politika, amit a magyarság egyik legnehezebb sorsú töredéke érdekképviselője, a kulturális felemelkedésükért való szorgos munkálkodás jelent.

Végezetül hangsúlyozni kell: a csángók iránt érdeklődő és értük tenni is akaró tagok közösséggé formálódtak. Ez a közösség nem csupán kétszázegynéhány tagdíjat fizető (vagy nem fizető) ember társasága. Valódi közösség jött létre belőlünk, amelyre minden jó ügy érdekében számítani lehet!